

A létezés formája

Tisztelt művészetkedvelő közönség!

Az előttünk álló kiállítás – a maga módján – kétségkívül történelmi esemény. Ács Jóskára emlékeztet bennünket, arra az alkotóra, aki nemcsak képzőművész volt, hanem – mondhatnánk – valóságos „intézmény”. Először is, alakja elválaszthatatlan a művésztelepi mozgalmától. Ezek pedig, ezek a vajdasági művésztelepek a művészeti színtér – és nem csak a „vajdasági” – megismételhetetlen, jellegzetes láncszemei. Zentán kezdődött, 1952-ben. Meg kell jegyezni!

Éppen ezért emlékeztetni szeretnék most az időpontok, a dátumok sokatmondó összefüggéseire! Ma szeptember 11-e van!

Annak idején, 1697-ben ezen a napon volt a zentai csata.

Savoyai Jenő (1663–1736), a fiatal hadvezér, ráértett a megfelelő pillanatra, volt mersze és bátorsága döntést hozni. Ez pedig döntő volt a végkifejletre nézve is.

Később a zentai csata „híres” lett, és manapság történelmi mérföldkőként emlegetik.

No, de én most nem azért említettem ezt az eseményt, mert Savoyai Jenő serege a Tiszánál legyőzte a túlerőben lévő török szoldateszkát. Azért szólok róla, mert a csata után seregei, útban Mélykút felé, a Palicsitó mellett pihentek meg. A tábornok a régi út közelében, a keleti parton állították fel.

Ez alkalommal a krónikás és térképész, egyebek mellett, lerajzolta a távolban látható várost is. Ez volt a rajzon feltüntetett felirat szerint Sabatska, ami pedig nem más, mint Szabadka. Voltaképpen egészen más alkalomból ugyan, de ekkor készült el Szabadka első vedutája. Az egyedülálló, rendkívül értékes látvány, amelyet az emberi szem 1697-ben láthatott, lehetővé teszi, hogy elképzeljük a később várossá kinövő települést.

118 Autentikus, vitathatatlan dokumentum, mert az építmények pontosan

beazonosíthatók, a falusias kinézetű templom a román kor jegyeit viseli magán. Ez a tény egyúttal azt is jelenti, hogy nagy valószínűséggel 1391 előtt épült, vagyis korábban, mint ahogyan Zabatkát az ez év május 7-én kelt írásos dokumentumokban említik.

Szabadka természetesen megváltozott. Ám némi jóindulattal ebben a mai városban is könnyedén „felismerhető” az az első veduta. Minden továbbgondolás kiindulópontja, a kontinuitás bizonyítéka, az időtállás mérőköve.

Azután két évszázaddal később, 1869. szeptember 11-én befutott a városba az első vonat!

A krónikás, Iványi István *Szabadka szabad királyi város* című kapitális művében (I. rész, 1886, 542. o.) éppen azért, mert az őt pénzelő „hivatali személyeknél messzebbre lát” – legalul, egy lábjegyzetben – szükségesnek tartja apró betűkkel megjegyezni:

„Az első vasuti vonat 1869. szept. 11-én jött által Szegedről; egész csendben és ünnepélyesség nélkül adatott át a közforgalomnak az alföldi vasút.”

A „városatyák”, azok, akik felelősek a haladásért és a város jólétéért, szemmel láthatóan híján voltak minden képzeletnek, nem éreztek rá a megfelelő pillanatra, nem voltak tudatában annak, hogy a „vas út”, a haladás jelképe, voltaképpen a modern Európához való csatlakozást jelenti!

Iványi „megjegyzését” külön kihangsúlyozom! Jelentősebb sok egyéb, írásban megjelent megállapításnál. A vasút akkoriban a „világgal” való kapcsolatot jelentette, a város kiemelkedését a vidékiességből. Az említett dátum pedig ugyancsak sokatmondó jelzés! A pillanat, amely fontosabb a hagyományoknál és a mítoszoknál, útmutató, amely azt igazolja, hogy ezen a vidéken a modern kor vívmányai karnyújtásnyira voltak. Sokkal előbb, mint másutt!

Miért említem ezt a két dátumot?

Először is azért, hogy rámutassak arra, hogy Zentán kétszer is „ráéreztek” a megfelelő pillanatra: 1697-ben és 1952-ben.

Természetesen nem foglalkozok a háborúzás történelmével, csak – emlékeztetőül – az adott pillanat fontosságát szeretném hangsúlyozni. Emlékezzünk egy művésztelep születésének körülményére egy olyan baljós korszakban, amely nem kedvezett a kreatív elgondolásoknak.

Ez volt a döntő pillanat egy döntés meghozatalához!

Nem szabad természetesen megfeledkeznünk az adott „pillanat” főszereplőjéről – Ács Jóskáról (1914–1990), a festőről, aktivistáról, a kultúra fáradhatatlan építőjéről, a mára már történelminek számító vajdasági művésztelepi mozgalom egyik kezdeményezőjéről és megkerülhetetlen alakjáról.

Az első művésztelep Zentán – éppen Ács megfelelő pillanatban történő kezdeményezésének és a Zentai Múzeum akkori igazgatója, Tripolsky Géza kiállításának köszönhetően – kelt életre 1952 nyarán, amelyet mintegy „beharangozott” az ugyanazon év június 26-án megnyílt kivételes és egyedülálló kiállítás Palicson, a tó mellett, amely 1697 szeptemberében oly fontos „szerepet” játszott. Ez a kiállítás pedig a vajdasági magyar képzőművészek kiállítása volt.

A kiállítás kezdeményezői és szervezői között ott volt Ács József, Almási Gábor, B. Szabó György és Hangya András – a már történelminek számító 1938-as szabadkai Fiatalok kiállításának négy résztvevője. Ez a kiállítás arról maradt emlékezetes, hogy voltaképpen az 1934-ben Szabadkán alapított *Híd* folyóirat köré tömörülő fiatal értelmiségiek kezdeményezésére jött létre. A folyóirat elnevezése világosan tükrözi a programját is – hidat verni, áthidalni, összekötni, egyesíteni. A mozgató energia kétségkívül a fiatal, jövőbe tekintő csoport kreatív elkötelezettsége volt.

A palicsi kiállítás, mondhatnám, egy sajtóságos „válasz” volt az első, háború utáni kiállításra, amelyet 1945 szeptemberében rendeztek meg Petrogradban, az egykori Becskerekken, majd Zrenjaninban. Az élő vajdasági képzőművészek kiállítása kapcsán említés történt a „magyarokról” is. A *Slobodna Vojvodina* szeptember 18-ai számában egyebek között a következőket írja: „Azonnal ki kell hangsúlyoznunk azt is, hogy a kiállításon a magyar festők is képviseltették magukat, noha a vajdasági magyar festészet még igencsak gyerekcipőben jár.”

A három festő, aki a vajdasági magyar képzőművészetet képviselte, Boschán György, Hangya András és Nagy Sándor (a később híres régész) volt. Három képviselő az 1938-ban kiállító „fiatalok” csoportjából, de más „élő” nincs.

Palicson ugyanakkor 1952-ben kiállították a vajdasági képzőművészet élő és elhunyt alkotóinak munkáit, kezdve a tizenkilencedik században született, vagy akkor aktív alkotóktól egészen azokig a fiatalokig, akik a huszadik század második felében jelentkeztek. Több mint ötven név, közülük néhány nemzetközi viszonylatban is ismert.

Éppen akkoriban, amikor Palicson a „vajdasági magyar festészetet” bemutató kiállítás tartott, Ács József és Tripolsky Géza Zentára invitálták a háború utáni időszak első művésztelapének első résztvevőit! Meghívót kapott Milan Konjović, Boschán György, Milivoj Nikolajević, Stevan Maksimović, Sáfrány Imre, Hangya András, Stojan Trumić és B. Szabó György. Ács Jóska már ott volt. Tehát összesen kilencen voltak az alapító tagok! Ez jelentette a művésztelpei mozgalom kezdetét!

Később Miodrag B. Protić *A hatodik évtized festészete Szerbiában* című tanulmányában a következőket fogja feljegyezni: „...Tegyük hozzá, hogy a példátlan dinamizmus és az optimista szellem a művészeti élet új szerveződési formájában és az újonnan alakuló művelődési intézmények esetében is kifejezésre jutott. A csoportok mellett Vajdaságban például 1952-től megvalósult a művésztelepekről alkotott elképzelés (Zenta, Topolya, Becse, Écska, Sremska Mitrovica), s a telepek munkájában kezdetben különösen Milan Konjović, valamint a magyar nemzetiség képviselői kötelezték el magukat, akik célja – Nagybányára emlékezve – elsősorban az volt, hogy alkotói ösztönzést a hazai környezetben keressenek, s hogy a művészeti életet a nagyobb központokból a kisebb városokba helyezték át, ahol, a művészek itt-tartózkodásán, az alkotáson, a vitákon és kiállításokon túl képtárak is létrejöhetnek, tartósabb formában megörökítve mindezt. Később ilyenek alakultak Dečaniban és Sićevón is.”⁷¹

Természetesen a művésztelepeket „a magyar nemzetiség képviselői” indították el, de semmiképpen sem nemzeti pozíciókból! A „vas út”, mint a modern európai történésekbe való bekapcsolódás víziója azon alapul, amit a vonat tett lehetővé, amikor Budapesten, Bécsen, Münchenen keresztül Párizsra is összeköttetést teremtett! A „mozdonyvezető” természetesen Konjović, aki a művészet fővárosában értékes munka- és működési tapasztalatra tett szert!

A „vasút” vérkeringésének köszönhetően, amely időn és téren keresztül „hidakat” épít az európai képzőművészeti színterekig, a vajdasági művészekhez már régóta közel állnak az aktualitások! 1903-ban budapesti kiállításokon láthatták pl. Manet, Renoir, vagy Monet alkotásait. 1904-ben a barbizoni iskola festőit, 1907-ben Rodint, Cézanne-t, Gauguin és másokat, 1913-ban pedig alkalmuk volt megismerkedni a „futuristákkal és expresszionistákkal”. A nagybányai fiatal festők, a híres „neósok” a párizsi Julian Akadémia hallgatói voltak, s Henri Matisse magániskoláját is látogatták. Az ő 1906 nyarán Nagybányán rendezett kiállításuk kihatással volt erre a térségre is. Ott járt Jelena Čović, Pechán József és mások. A vasúton kedvezményben részesültek a nagybányai művésztelepre látogatók! Számos vajdasági látogatót el így vasúttal, a kedvezményt kihasználva, Nagybányára.

Ács Jóska is tudott természetesen Nagybányáról, de számára nem ez volt a kiindulópont. Tripolsky Gézának azt javasolta, alapítsanak Zentán

---

⁷¹ Miodrag B. Protić: *Slikarstvo šeste decenije u Srbiji*. Jugoslovenska umetnost XX veka, Jugoslovensko slikarstvo šeste decenije. Muzej savremene umetnosti, Beograd, jul-septembar 1980. str. 49.

egy „műhelyt” a fiatal tehetségek részére, amelyet ő már 1949-ben, mielőtt tanárként áthelyezték volna Zentára, szorgalmazott Topolyán. Akkoriban, emlékezve az 1938-as „fiatalok” ambícióira, Topolyán szeretett volna műhelyt alapítani, ahol, elképzelése szerint, tekintélyes alkotók dolgoznának és tanítanak a fiatalokat, népszerűsíték a művészetet egy olyan környezetben, ahol azelőtt ilyesmi szervezett formában nem volt.

1952 előtt, illetve még a „palicsi szemle” előkészületei során az előző évben, 1951-ben egész sor fontos dolog történt: az év elején Milan Konjović Belgrádban, a Cvijeta Zuzorić Képtárban megrendezte *Emberek* című kiállítását.

A szenvedély, a kolorista expresszionizmus gesztualitása, a rendkívül erős rajz és az izzó színek forrataga, a jelképek asszociatív jellege, Milan Konjović emberei és tájai voltaképpen összhangban álltak az emóciók erupciójával, az elkötelezettséggel és az alkotói lázadással. Azután, közvetlenül május 1-je előtt Belgrádban, a Teraziján az ULUS kiállítótermében Petar Lubarda rendezte meg kiállítását. Ez valóban történelmi „...nyitás az asszociatív, mi több, az absztrakt felé, némi expresszionista és szürrealista felhanggal” (M. B. Protić).

A két kiállítás, amely a „művészeti élet” lényegbeli változásait harangozta be, természetesen felkavarta a társadalom egészét is, nyugtalanságot keltett a közép- és felső körökben, s nem csak a művészeti életben.

Az „elvek” nevében a céhes tömörülések (a „névtelenek” csoportjai) pozícióit erősítő és a „kisebbség” (valódi, autentikus és affirmált alkotók) kreativitását gúzsba kötő „formális többséggel” való szembeszállás hozta létre az Önállók (Samostalni) csoportját. Vezetőjük Ács Jóska egykori tanára, Milo Milunović volt, valamint Petar Lubarda, Sreten Stojanović, Milan Konjović és még néhány jól ismert művész; majd hozzájuk csatlakoztak az akkor színre lépő fiatalok, mint Zoran Petrović, Miodrag B. Protić, Stojan Čelić, Boschán György, Miloš Bajić és Dragoslav Stojanović-Sip.

1951 júliusában a kiállítók között szerepel Sáfrány Imre, Boško Petrović, Aleksandar Zarin és mások is. Szembehelyezkednek az egyesület „szavazói gépezetének” terrorjával és – az alkotás szabadsága nevében – a valódi, szakmai kritika, valamint a nem manipulált nyilvánosság megmértetése mellett szálltak síkra.

Az 1952-es év felettébb izgalmas. Február közepén Belgrádban megnyílt a Kortárs francia művészet című kiállítás. A képzőművészeti élet képviselői között fehér hollónak számított az, aki már megjárta Párizst! A művészek csoportosan mentek Belgrádba megnézni a kiállítást. Én is velük tartottam, annak idején velük együtt jártam a figurális rajztanfolyamra. Némelyek többször is megtekintették. Először állhattak „szemtől szem-

ben” a „nagy nevek” műveivel. Csak annak a kevés, hozzánk eljutó könyvnek a még kevesebb reprodukciójáról ismerhettük őket. Georges Braque, Duchamp, Miro, Chagall, Modigliani, Bernard Buffet számomra kiváltképp szuggesztív *Önarcképe*, a mindannyiunk számára rendkívül provokáló, egyedülálló Pablo Picasso, az ikon, aztán Vlaminck, Vasarely vagy Zadkine. Olyan élmények, amelyek tartósan az emlékezetbe vésődnek!

Palicson éppen azokban a napokban készítették elő a kiállítást, amikor június 22-én Belgrádban megnyílt az Önállók kiállítása. Az egyik vezéregyéniség, Milan Konjović, a palicsi zsűrinek is tagja volt. A kiállítás kiötlői, Almási Gábor, Ács Jóska, B. Szabó György, Ivanyos Sándor és természetesen Sáfrány Imre, aki előző év nyarán velük együtt állított ki Belgrádban; illetve a fiatal szabadkai festő, Szilágyi Gábor – a dr. Joca Milekić Palicson lévő Bácskai Galériájában nyíló kiállítást alakítgatva – élénk beszélgetéseket folytatnak a képzőművészeti élet eseményeiről, az új „művészeti klímáról” s a belgrádi eseményekről, ahol már ugyancsak érlelődnek a változások.

Ács Jóska és Tripolsky Géza 1952 nyarán ráéreztek a megfelelő pillanatra, ugyanakkor élvezték a „hatalmon” lévő kollégák támogatását is, akiket annak idején ugyancsak megérintett a *Híd* körül csoportosuló „fiatalok”, illetve az 1938 októberében a szabadkai Népkörben rendezett kiállítás köré tömörülők lelkesedése, majd a szabadkai és zentai fiatalok akciói. Természetesen tudatában voltak annak, hogy most az „új idők” egészen új hozzáállást követelnek, s éppen ezért nem ragaszkodtak az „ifjú tehetségek kruzsokjának” létrehozásához, hanem bátran, a kockázatot is vállalva, valami egészen új dolgot kezdeményeztek – Zentára hívták a legtekintélyesebb alkotókat, élükön Milan Konjovićyal. Megalapították az első művésztelepet!

Húsz évvel később maga Ács Jóska jelentette ki:

– Számomra a művészet a létezés egy formája. Ha gazdagabb életet akarok, azon kell munkálkodnom, hogy a képzőművészet gazdagabbá, fejlettebbé váljon ezen a tájon is. [...] Az 1952-ben megalakult Zentai Művésztelep elsőnek hirdette meg a teljes művészi szabadságot. Hat festőt hívtunk meg, hogy kedvük szerint alkossanak. Szokatlan volt ez abban az időben, amikor mindenki csak munkásokat és hősokeket festett.⁷²

Ebben az évben, 1952-ben, a Jugoszláv Írószövetség III. kongresszusán Miroslav Krleža, a híres író, tekintélyes értelmiségi, ugyanakkor megfelelően befolyásos „háttérrel” rendelkező személyiség megtartotta hírhedt, *A kultúra szabadságáról* című beszámolóját.

⁷² Juhász Erzsébet: *Újfajta elkötelezettség*. Beszélgetés Ács József festőművésszel. Képes Ifjúság, XXVIII. évf., 1261. szám, 1972. okt. 18. 8–9.

Zentán, az alkotói szabadság megvalósulásáról szóló álom valóra váltását Ács Jóska villantotta fel.

Mindez persze jóval előbb történt, mint a Szerbiai Kommunista Szövetség 1954 áprilisában rendezett III. kongresszusa, amelyen Edvard Kardelj egyebek között a következőket mondta: „A kommunisták nem azért vannak itt, hogy kommunistaként megítéljék, melyik művészeti iskolák a jók és melyek a rosszak, nem is az a dolguk, hogy megszabják a tudományos felfogás határait és irányait. Ez végül is magának a művészet fejlődésének a dolga...”

Ács Jóska már a rákövetkező évben kezdeményezője és alapítója volt a Topolyai Művésztelepnek, amely hivatalosan 1953. szeptember 22-e óta létezik azzal a céllal, hogy „...terjessze és fejlessze a képzőművészeti kultúrát...”. Az első résztvevők Ács Jóska mellett Miloš Bajić, Stevan Maksimović, Petrik Pál, Boško Petrović és Zoran Petrović voltak. A következő év nyarán már a művésztelep vendége Boschán György, Dragutin Cigarčić, Milan Kerac, Milan Konjović, Sáfrány és Milivoj Nikolajević, az 1952-es palicsi kiállítás egyik legfiatalabb résztvevője, a pedagógus és tehetséges festő Vinkler Imre, valamint Lazar Vujaklija. S természetesen itt vannak az előző évi „alapítók” is.

Figyelemre méltó tény, hogy az első, második, majd a következő becsei, aztán az écskai művésztelepeken az első résztvevők között, semmiképpen sem véletlenül, ott vannak az Önállók (Konjović, Boschán stb.) tagjai, illetve azok az alkotók, akik kétségkívül a haladás szószólói.

A Decemberi csoport, amely mellé mind gyakrabban teszik oda a „történelmi” jelzőt – írja Miodrag B. Protić⁷³ –, az Önállók csoportjából alakult ki, s azért említjük név szerint is őket: Miloš Bajić, Lazar Vujaklija, Aleksandar Luković, Zoran Petrović, Miodrag B. Protić, Cigarčić és Srbinović, Čelić stb., mert szinte mindannyian „alapítók” voltak, de ha nem is, akkor a vajdasági művésztelepi mozgalom szenvedélyes szószólói és természetesen, éveken keresztül, egy vagy több művésztelepnek hűségese résztvevői voltak. Például Dragoslav Stojanović-Sip (1920–1976) ott volt Zentán, majd az elsők között Topolyán, több ízben megfordult Becsén, s 1956-tól kezdődően egészen végig, szinte minden évben az écskai művésztelep résztvevője volt. Annak idején a „telepesek” egyik tanácskozáson, éppen 1972. szeptember 11-én, őszintén megvallotta: „Én a művésztelepeken sajátítottam el a szakmát, s öt tanár eklektikus keveredéséből itt változtam át festővé.”

Ács Jóska is „tanulta a szakmát”, szenvedélyes kíváncsisággal és érdeklődéssel, hiszen még 1938-ban elhatározta, hogy „terjeszteni és fejleszteni fogja a képzőművészeti kultúrát”, majd elragadta a kortárs képzőművészeti élet lendülete, akárcsak a haladásért síkraszálló kollégáit. Mindenki mélységesen hitte, hogy a „jövő” az alkotóktól – elsősorban a képzőművészekről, ahová maga is tartozott, de minden kreatív személytől őszinte, sokoldalú elkötelezettséget vár el!

A művésztelepek valóban a kreatív energia központjai voltak, a fiatalok képzéséről álmódott egykori elképzelések megvalósult „műhelyei”, számtalan újabbnál újabb kezdeményezés, így pl. a „kis szintézis” bölcsője, amely Topolyán hagyott legtöbb jótékony hatású nyomot maga után. Sokkal többet, mint ahogyan azt az építészet és képzőművészet tetten érhető kölcsönhatásából – a művésztelep hatásából – láthat az az egyre fogyatkozó helybeli, akik még emlékeznek az egykori Topolyára és lakóira a valóban népszerű topolyai művésztelep megalakulása előtt.

A művésztelepeken a kortárs vajdasági művészet fejlődött ki és erősödött meg. Természetesen olyan körülmények között, amelyeket a fiatalabb generációk már álmukban sem tudnak elképzelni. Minden más-ként volt, ráadásul minden kockázatos, mi több, veszélyes volt! Akárcsak a régi vonatok idejében, minden csak előre haladhatott. Az első művésztelepek alkotói hevíületében, a környezet és a résztvevők egymás közti kölcsönhatása, a „kultúra szabadságának” megvalósítása közepette a művészettel való foglalkozás valóban erkölcsi tett volt! Ács Jóska, az alapító-résztvevő a művésztelepi mozgalom nyilvánvaló produktuma volt és maradt máig. Ő lett és maradt mindörökre a művészeti színtér megismételhetetlen, megsemmisíthetetlen „szentháromsága”: a festő, aktivista-szervező, műkritikus. Szó szerint egész életében festett, egészen 1930-tól kezdődően, amikor Baja Beraković (1902–1972) – Andre Lot párizsi műterméből visszatérve – „megfertőzte” a kubizmussal, az absztrakcióval és a valóság másféle látásmódjával. Élete végéig kitarzott a művésztelepi mozgalom mellett, s megmaradt annak vezető egyéniségeként. Több mint három évtizeden keresztül írt, publikált, vitatkozott a *Magyar Szóban*, a még mindig nem eléggé elismert és értékelt Képzőművészeti Levelező Iskola rovatában, ahol a ma ismert képzőművészek nagy része „megfordult”.

Ács Jóska valóban „mindenes”, a vajdasági művészeti színtér megkerülhetetlen „intézménye”, ugyanakkor sokáig a jugoszláv képzőművészeti élet mellőzöttje volt. „A művészet számára létforma volt.” Egyszerűen nem tudom őt ezen kívül szemlélni, mint ahogyan a képzőművészeti életet sem nélküle!

Most pedig itt van a két Ács fiú donációja. Időre van szükség ahhoz, hogy a nyilvánosság megismerje, megmértesse és megbecsülje ezt az értékes gyűjteményt.

A feledés patinája, az elmúlt időszak másfajta értékelése, illetve egy elfeledett korszak „viharaiban” a művészet terén történt események eltérő „tolmácsolása”, mintha csak megfelelkezne a művésztelepi mozgalom egyedülálló korszakáról, de magáról Ács Jóskáról is. Nos, ezért hatnak rám ezek az itt kiállított képek annak az „1697-es vedutának” az erejével, amely azért maradt tartósan időszerű, mert igaz volt.

Az egyedülálló alkotó itt látható „lélek látképeinek” értéke abban rejlik, hogy a kiállított képek hűen tárják elénk, igaz módon vallanak egy megismételhetetlen időszakról, a nyughatatlan, kíváncsi, a haladás iránt elkötelezett „aktivisták” lelkiállapotáról.

Ahogy most elnézem ezeket a festményeket, eszembe jut az az idő, amikor ezek kiállításokon szerepeltek. Emlékszem az 1961-es szabadkai kiállításra a Városi Múzeumban, amikor Jóska „fésülte” a vastagon felvitt anyagot.

Az 1967-es katalógusba a következőket írtam: „A vásznat számos, speciális szerszámmal létrehozott kör tölti be. Sorjáznak a körcikkek, egyik a másikba belenő, vagy éppenséggel sok kör indul ki egy kezdeti körből. A korábbi Vajdaság-kép iránti nosztalgia itt is nyomot hagy a szélmalom képében vagy a mozgás egyéb jelképeiben, ám a sűrű, »előregedett« anyagban, a fanyar tónusokban, a kipattogzott rétegekben ott az aszályos nyár forróságától kiégett szikes talaj végtelenje. Ez a holt talaj textúrájába belemart holmiféle eszeveszett csárdás-ritmus dualizmusa egy pillanatban megsejtette Ács óvatos tapogatózását és kutatását az informel irányába. [...] Jóska fáradhatatlanul és folyamatosan polemizált magával, a vászonnal, Vajdasággal, hogy nekünk megmutatva önmagát is meggyőzze. Miután elhagytam a műtermét, akkor is hallottam azokat a fürgén kimondott, az üdvözlést helyettesítő szavakat: [...] amikor pontot teszek a mondat végére, már úgy gondolom, hogy az első betű nem érvényes!

Ács a kísérletező művész megtestesülése, a vajdasági festészetben a nyugtalanságokkal és ellentmondásokkal teli korszakunk krónikása és terméke egyszerre. Mint ilyen, ő a felgyorsult események jellegzetes és becses alakja, amikor tudjuk, hogy hogyan van Vajdaság megfestve, de még nem tudjuk, ez a kép hogyan fogja követni...” Ehhez az 1966 decemberében írott sorokhoz nem tudom, mit kellene még hozzáadnom. De most, ahogy elnézem a falon a *Petróleumlámpa körül*, eszembe jutnak a beszélgetések a már legendás műteremben ott fenn, a Forum legfelső emeletén. Gyakran elmerengtünk, s Jóska tekintete valahová a végtelenbe merült. S gyakran

emlegettük Gaston Bachelard (1884–1962) híres mondatát: „A családi asztal feletti esti lámpás is valamilyen világ központja. A lámpa által megvilágított asztal már önmagában is egy kis világ.”

Igen, a megvilágított kör valóban egy „kis világ”, s végtelenül tágas annak, aki nyitottan gondolkodik. Mindannyiunknak megvan a maga kis „világa”, Jóskaé pedig éppenséggel egyedülálló és megismételhetetlen. Ezek a képek itt és most erről szólnak, kétségbevonhatatlan hitelességgel. Akár a szív dobbanásai, egy olyan idő képeit villantják fel, amely feledésbe merül, noha felejtetetlennek kellene lennie.

Ezért, minél tovább nézem őket, ezek a képek mindinkább ahhoz a „látképhez” hasonlatosak, amely számunkra az eltűnt időt kínálja az elkövetkező időről szóló gondolkodás kiindulópontjaként.

Elhangzott az Ács József Ajándékgyűjtemény megnyitóján, Topolyán, 2009. szeptember 11-én.